

gen sajnálkozó vagy a szörnyeteg anyát kárhoztató, felszínes ítélezők helyett értő olvasókat szereznie a régi magyar próza élvezőinek táborába. (Szépirodalmi, 1984).

S. SÁRDI MARGIT

MAGYAR KÖLTŐK (18. SZÁZAD)

Faludi Ferenctől Berzsenyi Dánielig ível a magyar költészetnek az a fejlődési vonala, amelyet a Magyar Remekírók sorozatának Mezei Márta által válogatott és sajtó alá rendezett kötete átfogott. Az antológia címe a 18. század költői termésének áttekintését ígéri, valójában azonban szinte minden darabja a század második felében keletkezett, sőt egyes művek már a 19. század elejére datálódnak. Érdekes, hogy egyetlen költője sincs a kötetnek, aki még a korábbi, a 17. században született volna, de ez természetesen nem zárja ki azt, hogy egyes művek mégis e korábbi évszázad szellemét tükrözzék. Végeredményben csak helyeselhető, hogy a felvilágosodás korának poézise — amely szerves egészet alkot — egy kötetbe került, s nem a merev kronológiai határok, hanem a tartalom döntött az egyébként már régóta igényelt kötet arculatának kialakításában.

A Mezei Márta által összegyűjtött versanyag láttán még szembeötlőbb az a különbség, amely a 18. század első és második felének költészete között fennállott. Irodalomtörténetírásunkban már több esetben folyt vita az 1772-es korszakhatárról, arról, hogy ez az év megfelelő cezúrának tekinthető-e a kései barokk, illetve a felvilágosodás kezdete között, szükséges-e, valós jelenségeket takar-e a század irodalmának — és művelődésének — ez a periodizációja. Éppen Mezei Márta írt külön tanulmányt erről (*Irodalom és felvilágosodás*, Bp. 1974. 143–175.), ő jutott igen körültekintő vizsgálódás után arra az álláspontra, hogy 1772 helyesen maradt meg korszakhatárként, „nemcsak az évszázados hagyomány folytatásaként, hanem a legmodernebb eredmények, a marxista kutatási módszer alapján is”.

Természetes, hogy egyetlen korszakhatárt sem értelmezhetünk mereven, a fejlődés sohasem egyenes vonalú, hanem kitérőkkel, visszalépésekkel, buktatókkal tarkított, üteme sem egyenletes. A korabeli magyar poézis fejlődési tendenciája mégis eléggé világosan felismerhető: a század első felének jobbára kéziratossá váló közköltészete még egyértelműen a korábbi évszázadhoz csatlakozik, majd az eleinte csak bátortalanul, később egyre erősebben előtérbe nyomuló személyes líraiság, egyéni hangvétel kiteljesedése hozza meg a század utolsó harmadára a korszerű költészetet. Mint Mezei Márta egy korábbi tanulmányában írta: „Személytelenség, időtlenség, kevésbé lírai mű-

fajok, laza szerkezet, objektíváló, leíró módszer, képek, díszítés jelentéktelensége — csupa oly vonás, melyek egy nem lírikus jellegű költészet sajátosságai. S mégis ezekben a kezdeményekben kell keresnünk kibontakozó líránk alapjait, Csokonai költészetének előzményeit” (*Mesterség és alkotás*. Bp. 1972. 48.).

A most közreadott antológiának nagy érdeme, hogy ezt a folyamatot szinte kitapinthatóan illusztrálja, versszövegek révén hozza közel az olvasóhoz a korábban csak szaktanulmányokban kifejtett korszerű fejlődésképet. Faludi költészete még a rokokóban, a római Árkádialkör poézisében gyökerezik, de vitathatatlan költői tehetsége, korszerű, világi témák iránti fogékonysága, népies-archaikus képkincse egyaránt alkalmassá tette őt arra, hogy a legjelentősebb Csokonai-előfutárok egyikévé váljon. Még akkor is így van ez, ha kettejük költészetét valóban éles határvonalak választják el, eszmeviláguk végeredményben gyökeresen eltérő. Vele és Amadé Lászlóval kezdődik az antológia, amelyet folyamatosan olvasva, egyre-másra tűnnek elő azok az elemek, amelyek a felvilágosodás jegyében születtek, modern költői szintézist, Csokonai munkásságát előlegezik. Szőnyi Benjámint, Fekete János, Teleki József és Bessenyei György ennek a világiasodó eszmélkedésnek egyes állomásai, noha még bennük is inkább a didaktikus szándék, mint a személyes kitárulkozás, az egyéniség feltárása dominál. Orczy Lőrinc és írói köre (Bartsai, Ányos Pál) jelent egy újabb lépcsőfokot e téren, noha még ők sem lépték át azt a küszöböt, amelyen túl már az aufklärismus túlsúlyba jutásáról beszélhetnénk, az új elemek alapvetően rendi gondolkodásmódjukon belül jelentkeztek egyelőre.

A kötetnek — miként a korszaknak is — egyik érdekes alakja Ráday Gedeon, akinek mecénási tevékenysége ösztönzően hatott Kazinczy Ferencre, Dayka Gáborra, Földi Jánosra is. Poétai tehetségben azonban messze elmaradt mind tőlük, mind pedig a klasszikus triásztól, Baróti Szabó Dávidtól, Rájnis Józseftől és Révai Miklóstól, akiknek költészete méltán kapott megkülönböztetett helyet, jelentős terjedelmet az antológiában. Az már viszont elgondolkodtató, hogy a század messze kimagasló költőjét, Csokonait érdemes volt-e mindössze 14 versével a kötetben szerepeltetni, ugyanis így az arányok — Révai például 25 verssel van jelen — meglehetősen egyenlőtlenek. Az utolsó utal ugyan arra, hogy Csokonai művei csak jelzésszerűen kaptak helyet, mivel az ilyenfajta körképből kihagyhatatlanok, s ez kétségkívül figyelembe veendő érv. Vele szemben viszont az említhető, hogy Debrecen költőóriása a Magyar Remekírók sorozatának külön, teljes kötetében kapott helyet, így az innen történő kimaradása kétségkívül magyarázatot kaphatott volna. Ez persze már sorozatszerkesztői fel-fogás kérdése, s korántsem csak ennek a kötetnek a problémája az itt-ott tapasztalható átfedések megszüntetésének módja.

A kötetben ötvenhat ismert nevű költő szerepel, valamennyiök felsorolására természetesen ehelyütt nem vállalkozhatunk. Hozzájuk csatlakozik még a név szerint nem ismert poéták kéziratos költészete, valamint a debreceni diákirodalom, amelynek legjobb darabjaiból — legalábbis nézetünk szerint — bőkezűbben is érdemes lett volna válogatni. Olyan sajátos bájú versekre gondolunk többek között, mint *A színek felett való vetélkedés* (Bán—Julow: *Debrecen diákirodalma a felvilágosodás korában* Bp. 1964. 203—210).

Összességében véve végül is megállapítható, hogy ez a költői szöveggyűjtemény rendkívül gazdag anyagból készült, szerencsés, hiányt pótló válogatás; arányai ugyan helyenként másként is alakíthatók lettek volna, amit azonban a kötet közreadott, az mindenképp nyeresége a korszak iránt érdeklődő olvasóknak és szakembereknek egyaránt. Nem csekélység, hogy azt mondhatjuk: a kötet méltó reprezentánsa a magyar költészet egyik leggazdagabb, legsokszínűbb korszakának, egy olyan poétai vonulatnak, amelynek csúcán Csokonai áll. (Szépirodalmi, 1983.)

BITSKEY ISTVÁN

VÁRDY HUSZÁR ÁGNES: KARL BECK ÉLETE ÉS KÖLTŐI PÁLYÁJA

Az utóbbi időben ismét feltámadt az érdeklődés a Vormärz magyar vonatkozásokban gazdag német nyelvű (ausztriai, csehországi, magyar- és németországi) irodalma iránt. Turóczi Trostler József Lenau-monográfiája és Mádl Antal *Politische Dichtung in Österreich 1830—1848.* c. könyve jelezte az érdeklődés kezdetét, amelyet résztanulmányok egész sora követett, Martinkó András, T. Erdélyi Ilona, Sziklay László, Kiss József és mások tollából. A magyarországi német sajtó kutatásáról is jelent meg tervtanulmány, Johann Nepomuk Vogl is több dolgozatnak lett címszereplője. Ebbe a vállalkozássorozatba kapcsolódott be Várdy Huszár Ágnes, aki „Karl Beckből” doktorált Budapesten 1970-ben s lényegében e disszertációt rendezte sajtó alá, és adta ki most könyvformában.

Előljáróban hasznosnak minősítjük a kis kötetet, mint amely alaposan tájékoztat egy jellegzetes költő pályájáról. Ez a jellegzetes költői pálya a Vormärz korszakában különféle kapcsolódási pontokat talált a legnagyobb költőkkel, egyéniségekkel, felhívta magára a költőnél sokkal fontosabb egyéniségek figyelmét, és — számunkra ez is fontos — formálta a Magyarországról alakulóban levő német és osztrák képet. Ez a kép rokonszenvről árulkodik, és jókora félreismerésekről; lelkesedésről, ám legfeljebb közepes és hamar kifulladásos tehetségekről.